של קְצוֹצֵי תְּפִילִין – בתי תפילין, נִמְצְאוּ בָּרָאשֵׁי הֲרוּגֵי בֵּיתָר. רַבִּי
יַנַּאי בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר, נמצאו שָׁלֹשׁ קוּפּוֹת של בתי תפילין, שֶׁל
אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים סְאָה – כל אחת מהקופות היתה במשקל ארבעים
סאה. ומשקלם הכולל של בתי התפילין היה מאה ועשרים סאה.
בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו שנמצאו אַרְבָּעִים קוּפּוֹת של בתי
תפילין, שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ סְאִין – ובכל אחת מהקופות היה שלש
סאה. גם לפי הברייתא משקלם הכולל של בתי התפילין היה מאה
ועשרים סאה. ולכאורה דברים אלו שונים ממה שאמר רבי יוחנן
שנמצאו ארבעים סאה של בתי תפילין בראשי הרוגי ביתר. וְלֹא
פְלִינֵי – הברייתא ורבי ינאי שאמרו שנמצאו מאה ועשרים סאה
של בתי תפילין, אינם חלוקים על רבי יוחנן שאמר שנמצאו
ארבעים סאה של בתי תפילין בראשי הרוגי ביתר. משום שהָא –
דברי הברייתא ורבי ינאי בִּדְרֵישָׁא – בתפילין של ראש שהם
גדולים, והָא – דברי רבי יוחנן בִּדְדַרְעָא – בתפילין של יד שקטנים
מתפילין של ראש ולכן נמצא מהם כמות קטנה.
אָמַר רַבִּי אַסִּי, אַרְבָּעָה קִבִּין מוֹחַ של ישראל שנהרגו בחורבן בית
ראשון נִמְצְאוּ עַל אֶבֶן אַחַת. עוּלָּא אָמַר, תִּשְׁעָה קִבִּין של מוח
נמצאו. אָמַר רַב כָּהֲנָא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים ששִׁילָא בַּר מָרִי
אמר זאת, מַאי קְרָאָה – מהו הפסוק המרמז שהבבליים רצצו את
ראשי ישראל על אבן בחורבן בית ראשון. נאמר (תהלים קלז ח) 'בַּת
בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְּשַׁלֶּם לָךְ וְגוֹ' אֶת גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ' – דוד
המלך מקלל את בני בבל שישיבו להם כמעשיהם הרעים שעשו
לישראל בימי החורבן, וממשיך הפסוק (שם ט) 'אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ
אֶת עֹלָלַיִךְ אֶל הַסָּלַע' – מאושר יהיה מי שיאחז וינפץ את ראשם
של בניך הקטנים על גבי הסלע. מכך שהפסוק מפרש שעונש זה
הוא מדה כנגד מדה, הרי זו הוכחה שכך עשו בני בבל לישראל
בזמן החורבן.
נאמר באיכה (ד ב) 'בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז' – המשובחים
בפז. שואלת הגמרא מַאי מְסוּלָּאִים בַּפָּז – מדוע נאמר שהם
משובחים 'בפז' שמשמעו שהיו משובחים על ידי הפז, ולא נאמר
שהם משובחים 'מפז' שהיו משובחים יותר מהפז, אִילֵימָא – אם
תרצה לומר דַּהֲווּ מְחַפֵּי בְּפַזָּא – שהיו מכוסים בתכשיטי זהב, וזה
הראה את שבחם ואת ערכם, וְהָאָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא – והרי אמרו
בבית מדרשו של רבי שילא, תַּרְתֵּי מַתְקְלֵי אִיסְתִּירֵי פַּזָּא נָחוּת
בָּעָלְמָא – שני משקלות של סלעי פז ירדו לעולם, חָדָא בְּרוֹמֵי וַחֲדָא
בְּכוּיְלֵי עָלְמָא – סלע אחד ירד ברומי, והסלע השני התחלק בכל
העולם. נמצא שברומי יש כמות פז גדולה כמו כל הפז שיש
בעולם כולו. ואם כן אין לפרש את כוונת הפסוק שבני ציון היו
מיוחדים ומשובחים בתכשיטי הפז שלהם, לפי שלאנשי רומי היה
יותר פז. עונה הגמרא, אֶלָּא פירוש הפסוק שֶׁהָיוּ בני ציון מְגַנִּין אֶת
הַפָּז בְּיוֹפְיָיהּ – מבזים את יופי הפז, מכיון שהם היו יותר יפים ממנו,
היה יופי הפז מתבזה לעומתם, כפי שיסופר להלן. מֵעִיקָּרָא –
בתחילה, קודם החורבן, חֲשִׁיבֵי דְּרוֹמָאֵי – האנשים החשובים
ברומי, כשהיו רוצים שנשותיהם תתעברנה ילדים יפים, חָווּ נָקְטֵי
בְּלִיוֹנָא דְּגוּשְׁפַּנְקָא – היו תופסים צורות נאות עשויות מפז
שמוטבעות בטבעותיהם, וּמְשַׁמְּשֵׁי עֲרָסֵייהוּ – וכנגדן היו משמשים
מיטתם. מִכָּאן וְאֵילָךְ – מזמן החורבן ששבו את בני ישראל, מַיְיתוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – היו הרומאים מביאים יהודים שהיו יותר יפים, וְאָמְרֵי
בְּכַרְעֵי דְּפוּרְיֵיהוּ – וקושרים אותם ברגלי מיטותיהם, וּמְשַׁמְּשֵׁי –
ומשמשים כנגדם. הרי שיופי היהודים יותר גדול מיופי הפז, והיו
מעדיפים את יופים עליו. אָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ – שאל יהודי אחד
את חבירו, הָא – צרה זו הֵיכָא כְּתִיבָא – היכן כתובה בתורה. אָמַר
לֵיהּ, דבר זה נרמז בפסוק (דברים כח סא) 'גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר
לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעְלֵם ה' עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדֶךָ'. התורה
רומזת לצרה זו שהיא דבר מגונה, ואי אפשר לכותבה בתורה
בפירוש. אָמַר – שאלו שנית, כַּמָּה מַרְחִיקְנָא מִדּוּכְתָּא פְּלַן – כמה
המרחק בין המקום שאני אוחז בלימודי, למקום שכתוב בתורה
פסוק זה. אָמַר לֵיהּ – השיב לו חבירו, אֵינָנַּר – מעט המרחק, והוא
פּוּסְתָּא וּפַלְגָא – דף וחצי בלבד. אָמַר לֵיהּ השואל, אִי מִמַּאי לְנַבְּיהּ
– אם הייתי מגיע לפסוק זה, לֹא אִיצְטְרִיכִי לֵךְ – לא הייתי צריך
לשאול אותך והייתי יודע מעצמי שצרה זו נרמזה כאן.
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מַאי
דִּכְתִיב – מהו שכתוב באיכה (ג נא) 'עֵינִי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת
עִירִי' – עיני ניוולה את נפשי מרוב בכי על שנשארתי לבדי מכל
בנות עירי. דרש רבן שמעון בן גמליאל פסוק זה על עצמו, שנשאר
לבדו מכל התינוקות שהיו בביתר בעת החורבן. מספרת הגמרא,
אַרְבַּע מֵאוֹת בָּתֵּי בְּנֵסִיּוֹת הָיוּ בְּבֶרַח בֵּיתָר, וּבְכָל אַחַת וְאַחַת מבתי
כנסיות אלו הָיוּ בָּהּ אַרְבַּע מֵאוֹת מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
ממלמדי תינוקות אלו, הָיוּ לְפָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן,
וּכְשֶׁהָיָה אוֹיֵב נִכְנָם לְשָׁם – לכרך ביתר, הָיוּ התינוקות הוֹקְרִין אוֹתָן
בְּחוּמְרֵיהֶן – במקלותיהם. וּכְשֶׁנִּכְנָס האוֹיֵב על אנשי ביתר, וּלְבָדוּם
– ולכדו את התינוקות, כָּרְכוּם בְּסִפְרֵיהֶם – עטפו אותם בספרי
תלמודם, וְהִצִּיתוּם בָּאֵשׁ – והציתו באש את הספרים עם הילדים.
ולא נשארו מכל תינוקות אלו כי אם רבן שמעון בן גמליאל בלבד
תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, שֶׁהָלַךְ לִבְרַךְ גָּדוֹל שֶׁבְּרוֹמִי.
אָמְרוּ לוֹ, תִּינוֹק אֶחָד מבני ישראל יֵשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יְפֵה עֵינַיִם
וְטוֹב רוֹאֵי – יפה תואר, וּקְווּצוֹתָיו – שערותיו סְדוּרוֹת לוֹ תַּלְתַּלִּים.
הָלַךְ רבי יהושע בן חנניה וְעָמַד עַל פֶּתַח בֵּית הָאֲסוּרִים שבו היה
שבוי תינוק זה, ורצה לבדוק אם תינוק זה חכם הוא, אָמַר – שאל
רבי יהושע בן חנניה בלשון הפסוק (ישעיה מב כד), 'מִי נָתַן לְמִשִּׁסָּה
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים' – מי נתן את יעקב למרמס ואת ישראל
לאנשים בוזזים. עָנָה אוֹתוֹ תִּינוֹק וְאָמַר את המשך הפסוק 'הֲלוֹא ה'
זוּ חָטָאנוּ לוֹ – חטאינו לה' הם שגרמו את השיסוי והבזיזה, וְלֹא אָבוּ
בְדְרָכָיו הָלוֹךְ – וגם שלא רצו אבותינו ללכת בדרכי ה' וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּתוֹרָתוֹ'. כששמע רבי יהושע בן חנניה את תשובת התינוק אָמַר,
מוּבְטָחַנִי בּוֹ – בתינוק חכם זה שְׁמוּרָה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. נשבע רבי
יהושע בן חנניה, הָעֲבוֹדָה – לשון שבועה שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד
שֶׁאֶפְדֶּנּוּ. מבית האסורים בְּכָל מָמוֹן שֶׁפּוֹסְקִין עָלָיו – בכל מחיר
שידרשו שוביו. אָמְרוּ, לֹא זָז רבי יהושע בן חנניה מִשָּׁם, עַד שֶׁפָּדָאוֹ
מבית האסורים בְּמָמוֹן הַרְבֵּה, וְלֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִין – ולא עברו
מעט ימים עַד שֶׁהָיְתָה התינוק הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וּמִנַּו – ומיהו תינוק
זה, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֱלִישָׁע.
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּבֶנְו וּבְבִתּוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן
אֱלִישָׁע כהן גדול, שֶׁנִּשְׁבּוּ לִשְׁנֵי אֲדוֹנִים גויים. לְיָמִים, נִזְדַּוְּגוּ שְׁנֵיהֶם
– נפגשו שני האדונים בְּמָקוֹם אֶחָד, והיה אדון זֶה אוֹמֵר, יֶשׁ לִי עֶבֶד
שָׁאֵין כְּיוֹפְיוֹ בְּכָל הָעוֹלָם, ואדון זֶה היה אוֹמֵר, יֶשׁ לִי שִׁפְחָה שֶׁאֵין
בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ כְּיוֹפְיָהּ, אָמְרוּ זה לזה, בּוֹא וְנַשִּׂיאֵם זֶה לָזֶה – נחתן
את העבד עם השפחה, וּנְחַלֵּק בַּוּוֹלְרוֹת נחלק בינינו את ילדיהם.
הֲכְנִיסוּם לְחֶדֶר – הכניסו את שניהם לחדר אחד על מנת שינשאו
זה לזה, זֶה יָשַׁב בְּקֶרֶן זָוִית זֶה – ישב בנו של רבי ישמעאל כהן גדול
בפינה זו של החדר, וְזוּ יָשְׁבָה בְּקֶרֶן זָוִית זֶה – וישבה בתו של רבי
ישמעאל כהן גדול בפינה זו של החדר. זֶה – בנו של רבי ישמעאל
כהן גדול אוֹמֵר, אֲנִי כֹּהֵן בֶּן כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, כיצד אֶאָשֵׂא שִׁפְחָה
לאשה. והיתה זאת – בתו של רבי ישמעאל כהן גדול אוֹמֶרֶת, אֲנִי
כֹּהֶנֶת בַּת כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, כיצד אֶנָּשֵׂא לְעֶבֶד. וּבָכוּ כָּל הַלַּיְלָה. כֵּיוָן
שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר והתחילה השמש לזרוח הִכִּירוּ זֶה אֶת זֶה, וְנָפְלוּ
זֶה עַל זֶה, וְגָעוּ בִּבְכִיָּה, עַד שֶׁמָּרוֹב בכיה יָצְאָה נִשְׁמָתָן. וַעֲלֵיהֶן קוֹנֵן
יִרְמְיָה ואמר את הפסוק (איכה א טז) 'עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה
מַיִם'.
אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַעֲשֶׂה בְּאַשָּׁה אַחַת, וְצָפְנָת בַּת פְּנִיאֵל הָיְתָה שְׁמָהּ.
נקראה צָפְנָת על שם שֶׁהָכַל צוֹפִין בְּיוֹפְיָהּ, ונקראה בַּת פְּנִיאֵל על
שם שהיתה פְּתוּ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁשִּׁימֵּשׁ לִפְנֵי וְלִפְנִים. שֶׁנִּשבתה ביד
גוי, וּנְתָעֲלַל בָּהּ הַשַּׁבָּאי כָּל הַלַּיְלָה. לְמָחָר, הִלְבִּישָׁהּ השבאי שִׁבְעָה
חֲלוּקִים, וְהוֹצִיאָהּ לשוק לְמוֹכְרָהּ לשפחה, בָּא אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה
מְכוֹעָר בְּיוֹתֵר,
אָמַר המכוער לוֹ – לשבאי, הפשיטה והַרְאֵנִי אֶת יוֹפְיָהּ, אָמַר לוֹ
השבאי רֵיקָא – אדם ריק שכמותך, אִם אַתָּה רוֹצֶה לִיקַּח אשה יפה
קַח אשה זו, לפי שֶׁאֵין כְּיוֹפְיָהּ בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. אָמַר לוֹ המכוער,

המשך בעמוד o

אַף עַל פִּי כֵן חפץ אני לראות את יופיה, הִפְשִׁיטָה השבאי שִׁשָּׁה חֲלוּקִים, וּשְׁבִיעִי קָרַעְתָּהּ – קרעה אותו האשה וְנִתְפַּלְּשָׁה בָּאֲפַר – והתגוללה בעפר, וְאָמְרָה לָפָנָיו – לפני הקדוש ברוך הוא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם עָלֵינוּ – על כבודנו לֹא חַסְתָּ, עַל קְדוּשַׁת שֵׁמְךָ הַגָּבוֹר לָמָּה לֹא תָחוּם – למה אינך מראה את גבורתך. וְעָלֶיהָ קוֹנֵן יִרְמְיָה ואמר (ירמיה ו כו) 'בַּת עַמִּי – עדת עמי חֲגְרִי שָׂק, וְהִתְפַּלְּשִׁי – והתגלגלי בָּאֵפֶר, אֵבֶל יָחִיד – על בן יחיד שמת עֲשִׂי לָךְ מִסְפֵּד תַּמְרוּרִים, כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ'. מבארת הגמרא את השייכות למעשה, 'עָלֵיךְ' לֹא נֶאֱמַר בפסוק אֶלָּא 'עָלֵינוּ', שהקב"ה אומר, כְּבָיכוֹל עָלַי וְעָלֶיךָ בָּא הַשּׁוֹדֵד וחילל את כבודנו.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב – מהו שכתוב (מיכה ב ב) 'וְעָשְׁקוּ גֶּבֶר וּבֵיתוֹ וְאִישׁ וְנַחֲלָתוֹ', מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאֵשֶׁת רַבּוֹ ורוצה לישא אותה, וְשׁוֹלְיָא דְּנַגְרֵי הָוָה – רבו זה לא היה רבו ללימוד תורה, אלא ללימוד מלאכת הנגרות. פַּעַם אַחַת הוּצְרַךְ (רַבּוֹ) לְלוֹת מעות, אָמַר לוֹ תלמידו, שְׁגַר – שלח את אִשְׁתְּךָ אֲצָלַי וְאַלְוֶנָּה מעות, שִׁיגַּר הרב אִשְׁתּוֹ אֲצָלוֹ, שָׂהָה התלמיד עִמָּהּ – עם אשת רבו שָׁלֹשָׁה יָמִים. קָדַם התלמיד וּבָא אֲצָלוֹ – לרבו, אָמַר לוֹ הרב, אִשְׁתִּי שִׁשִּׁגַּרְתִּי לְךָ על מנת שתלוה לה מעות, האם ידוע לך הֵיכָן הִיא. אָמַר לוֹ התלמיד, אֲנִי פְּטַרְתִּיהָ לְאַלְתַּר – שלחתי אותה מיד לאחר שהלויתי לה מעות, וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהַתִּינוֹקוֹת נִתְעַלְּלוּ בָּהּ בַּדֶּרֶךְ – ובאו עליה. אָמַר לוֹ הרב, מַה אֲעָשֶׂה לה. אָמַר לוֹ התלמיד, אִם אַתָּה שׁוֹמֵעַ לַעֲצָתִי, גָּרְשֶׁהָ. אָמַר לוֹ הרב, איני יכול לגרשה לפי שִׁבְתּוּבְתָהּ מְרוּבָּה – נתחייבתי לה סכום גדול בכתובתה, ואין לי מעות לתת לה כשאגרשנה, אָמַר לוֹ התלמיד, אֲנִי אַלְוֶךָּ מעות, וְתֵן לָהּ מה שהתחייבת בִּכְתוּבָּתָהּ ותגרשנה. עָמַד וְהּ – הרב וְגֵרְשָׁהּ, הָלַךְ הוּא – התלמיד וְנָשָׂאָהּ לאשה. בֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ של הרב לפרוע את חובו לתלמיד וְלֹא הָיָה לוֹ מעות לְפָרְעוֹ – את החוב, אָמַר לוֹ התלמיד, בֹּא וַעֲשֵׂה עִמִּי בְּחוֹבְךָ – תשרת אותי תמורת החוב שאתה חייב לי, וְהֵיוּ הֵם – התלמיד ואשתו, שהיתה מקודם אשת רבו, יוֹשְׁבִים וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִין, וְהוּא – הרב הָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עֲלֵיהֶן, וְהֵיוּ דְּמָעוֹת של צער נוֹשְׁרוֹת מֵעֵינָיו, וְנוֹפְלוֹת בְּכוֹסֵיהֶן. וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נתעורר קטרוג גדול בשמים וְנִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין של החורבן, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שגזר דין החורבן נתחתם עַל שְׁתֵּי פְּתִילוֹת בְּנַר אֶחָד – על שני אנשים שבאו על אשה אחת, ועברו על איסור אשת איש.

שנינו במשנה לָקַח מִן הַסִּיקְרִיקוֹן וְכוּ' וחזר ולקח מבעל הבית מקחו בטל:

אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ – לא שנו חכמים במשנתינו, שהקונה מהסיקריקון וחזר וקנה מבעל הבית מקחו בטל, אֶלָּא באופן דְּאָמַר לוֹ בעל השדה ללוקח מן הסיקריקון 'לֵךְ חֲזֹק וּקְנִי' – 'לך ותעשה חזקה ועל ידה תקנה את השדה', שמכיון שבעל השדה לא עשה פעולה מצידו להקנות לו את השדה, יש לתלות ולומר שלא גמר בדעתו להקנות לו את השדה, אלא שהעדיף שהוא ירד לשדה במקום הסיקריקון, כי יותר נוח לו לתבוע אותו בדין מאשר את הסיקריקון, אֲבָל אם בעל השדה כתב ללוקח בִּשְׁטָר שמוכר לו את שדהו, קָנָה הלוקח את השדה, משום שאם לא היה גומר בדעתו להקנות לו לא היה טורח לכתוב לו זאת בשטר. וּשְׁמוּאֵל נחלק על רב וְאָמַר, אַף אם כתב בעל השדה בִּשְׁטָר שמוכר את השדה ללוקח נְמֵי לֹא קָנָה הלוקח, עַד שֶׁיִּכְתּוֹב לוֹ בעל השדה 'אַחֲרָיוּת' – שאם יטרפו בעלי חובות את השדה מהלוקח יחזיר לו המוכר את דמי השדה, ואם כתב לו כן הרי זה מוכיח שגמר בדעתו להקנות לו את השדה.

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לָקַח שדה מִן הָאִשָּׁה, שלא תוכל לגבות את כתובתה מקרקע זו, וְחָזַר וְלָקַח את השדה מִן הָאִישׁ, מִקְחוֹ קַיָּים. אולם אם לקח תחילה מִן הָאִישׁ, וְחָזַר וְלָקַח את השדה מִן הָאִשָּׁה, מִקְחוֹ בָּטֵל, משום שהאשה לא גמרה בדעתה להקנות לו, אלא רצתה לעשות נחת רוח לבעלה, ואין המקח קיים עַד שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ האשה אַחֲרָיוּת – שאם יגבו ממנו את הקרקע היא תשלם לו את מה ששילם לה על הקרקע. הרי שכתיבת שטר לא מועילה לקיים את המקח.

שואלת הגמרא, נֵימָא תֵּיהֱוֵי מברייתא זו תְּיוּבְתָּא דְּרַב. עונה הגמרא, אָמַר לְךָ רַב, מַאי – מה ששנינו בברייתא ׳עד שתכתוב לו אַחֲרָיוּת׳, נַמֵּי שְׁטָר – הכוונה שכתבה שטר, משום שהשטר מורה שמקבלת על עצמה אחריות שאינה יכולה לחזור ולגבות ממנו את הקרקע.

תָּנוּ רַבָּנָן, לָקַח שדה מִן הַסִּיקְרִיקוֹן, וישב בה וַאֲכָלָהּ – ואכל את פירותיה במשך שָׁלֹשׁ שָׁנִים, כְּפָנֵי בָּעָלִים – בידיעת הבעלים, וְחָזַר וְמָכָרָהּ לְאַחֵר, אֵין לַבְּעָלִים עַל לוֹקַחַּ שֵׁנִי כְּלוּם – אין הבעלים יכולים לתבוע מהלוקח השני שישלם לו רביע, מכיון שלאחר שעברו שלש שנים שבהם השתמש הלוקח הראשון בשדה, יש חזקה ששילם לבעלים רביע.

שואלת הגמרא, הֵיכִי דָּמֵי, אִי באופן דְּקָא טָעֵין הלוקח השני וְאָמַר לבעלים מֵינָךְ זְכֵנָהּ – קנאה הלוקח הראשון, ושילם לך רביע כתקנת חכמים, קשה מדוע אמרו כן לגבי הלוקח השני, והלא אֲפִילּוּ הלוקח הראשון נַמִּי – גם יכול לטעון שקנה מהבעלים ונתן להם רביע. וְאִי מדובר באופן דְּהלוקח השני לֹא קָא טָעֵין וְאָמַר לבעלים מֵינָךְ זְכֵנָהּ – הלוקח הראשון, קשה שֶׁאֲפִילּוּ את הלוקח הַשֵּׁנִי נַמִּי לֹא נפטור מתשלום הרביע לבעלים. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לְעוֹלָם מדובר בְּדְלֹא קָא טָעֵין לְיהּ – כשהלוקח השני אינו טוען לבעלים שהראשון קנאה ממנו כדין, ושילם להם רביע, וְהברייתא מלמדנו שבְּגִּוֹן זֶה – שהראשון החזיק שלש שנים, בית דין טוֹעֲנִין לְיוֹרֵשׁ שירש מהלוקח מהסיקריקון, שאביו שילם רביע לבעלים, וְכן טוֹעֲנִין לְלוֹקֵחַ השני שקנה מהלוקח מהסיקריקון, שהראשון שילם רביע. וְאֵידֵךְ – ואילו לגבי הלוקח הראשון, אִי טָעֵין שחזר וקנאה כדין, אֵין – אנו מאמינים לו, ואין מוציאים את השדה מידו, וְאִי לֹא טָעֵין אנו לֹא טוענים עבורו.

תָּנוּ רַבָּנָן, גוי הַבָּא ואנס את ישראל ליתן לו את קרקעו מֲחֲמַת חוֹב שהיה היהודי חייב לו, וּמֲחֲמַת אֲנַפְרִיוּת – וכן גוי שאנס את ישראל ליתן לו את קרקעו בחינם, אֵין בּוֹ מְשׁוּם דין סִיקְרִיקוֹן, ומחזיר לבעלים את הקרקע בחינם, וְאֲנַפְרִיוּת עַצְמָהּ צְרִיכָה שָׁתְּשָׁהֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ – ובכדי שיהיה על השדה דין אנפרות צריכה הקרקע לשהות ביד הגוי שנים עשר חודש. שואלת הגמרא, מדוע צריך שתשהה השדה בידי הגוי שנים עשר חודש, וְהָאֲמַרְתְּ – והרי הברייתא אמרה שאֵין כָּהּ מְשׁוּם דין סִיקְרִיקוֹן ודין שנים עשר חודש לא נאמר כי אם לגבי סיקריקון. מתרצת הגמרא, הָכִי קָאָמַר סִיקְרִיקוֹן עַצְמָהּ שתיקנו חז״ל שתשאר ביד הלוקח, צְרִיכָה שָׁתְּשָׁהֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ ביד הסיקריקון, אבל אם הקרקע לא שהתה שנים עשר חודש בפני הסיקריקון, יכולים הבעלים להוציא את הקרקע מהלוקח.

אָמַר רַב יוֹסֵף, נַקְטִינָן – מסורת אבותינו בידינו שאֵין אֲנַפְרִיוּת בְּבָבֶל – אין גוי אונס קרקע מישראל בבבל, ולכן אם בא יהודי ואומר על קרקע שהיא שלו וחבירו לקחה מגוי שלקחה ממנו באנפרות, אינו נאמן. שואלת הגמרא, וְהָא קָחֲזִינַן דְּאִיבָּא – והרי רואים אנו שיש גוים האונסים קרקע ישראל מחמת אנפרות. משיבה הגמרא, אל תאמר ש׳אין אנפרות בבבל׳ במציאות, אֶלָּא אֵימָא – אלא כך אמור, אֵין דִּין אֲנַפְרִיוּת בְּבָבֶל והלוקח מגוי שאנס קרקע מישראל באנפרות, מקחו קיים. מבארת הגמרא, מַאי טַעְמָא – מדוע אין דין אנפרות בבבל, כֵּיוָן דְּאִיבָּא בֵּי דַּיָּורֵי – היות ויש שלטונות בעיר, וְלֹא אָזֵיל קָבִיל – ולא הלך להתרעם ולדון עם הגוי, אֵימָא אַחוֹלֵי אָחֵיל – אנו אומרים שבודאי מחל על הקרקע והרי היא של הגוי. גִּידֵּל בַּר רְעוּלַאי, קַבִּיל מַרְעָא בְּטַסְקָא מִבְּנֵי בַּאנָא – קיבל מבני בקעה זכות אכילת פירות בשדה שהלכו בעליה, תמורת תשלום מס השדה, אַקְדִּים גידל וְיָהִיב זוּזֵי דְּתַלַּת שְׁנִין – ונתן מראש את המס של שדה זו לשלש שנים, לְסוֹף אָתָא מָרְוָותָא מַמָּאי – ולבסוף באו בעלי השדה הקודמים וְאָמְרוּ לֵיהּ לגידל, שַׁתָּא קַמַּיְיתָא הֵיהֲכַת – בשנה הראשונה שנתת את דמי המס שתבע המלך, אֲכָלַתְּ – אכלת את פירות השדה בדין, אולם הַשְׁתָּא – מעכשיו ואילך, אֲנַן נָהֲבִינַן – אנו ניתן את המס, וְאֲנַן אֲכָלִינַן – ואנו נאכל את פירות השדה, מכיון שלא היית צריך לפרוע למלך את המס של השנים הבאות שלא תבעם המלך. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא לדין תורה, סָבַר רב פפא לְמֵיכְתַּב לֵיהּ – לכתוב לגידל טִירְפָּא – פסק בית דין שיכול לטרוף אַבְּנֵי בַּאנָא – מהקרקעות של הבעלים הראשונים בני הבקעה, את מה שהקדים ושילם למלך את המס לשנתיים הבאות. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא, אִם כֵּן תפסוק, עֲשִׂיתָ דין מעשה זה כדין סִיקְרִיקוֹן שבכדי שלא יפסיד תקנת שיחזירו לו את המס שנתן, ואין זה כהוגן לפי שלא היה לו להקדים לשלם, אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, גידל הַנִּיחַ טָעוּתָיו עַל קָרֶן הַאַבְּנֵי והפסידם:

שנינו במשנתינו, זוֹ מַשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ, הַלּוֹקֵחַ מִן הַסִּיקְרִיקוֹן נוֹתֵן לַבְּעָלִים רְבִיעַ:

אָמַר רַב, מה שאמרו ׳רביע׳, הכוונה רְבִיעַ בְּקַרְקַע – קרקע ששוה רבע מהמעות שנתן לגוי, אוֹ רְבִיעַ בְּמָעוֹת – או רבע מהמעות שנתן לגוי, וכגון אם שילם לגוי מאה זוז עבור השדה, צריך ליתן לבעלים עשרים וחמשה זוז, או חלק מהקרקע בשווי זה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, רְבִיעַ בְּקַרְקַע – רבע מגודל הקרקע, שֶׁהֵן שְׁלִישׁ בְּמָעוֹת – שגודל זה שוה שליש מהמעות שנתן לגוי, וכגון אם שילם לגוי מאה זוז, צריך ליתן לבעלים שלשים ושלש זוז, או חלק מהקרקע בשווי זה.

מבארת הגמרא, בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה חולקים רב ושמואל, מַר סָבַר – שמואל סבר נָכֵי רְבִיעַ זָבֵן – הגוי מוכר את השדה שגזל ברבע פחות משויה האמיתי של השדה, ולכן אם היהודי שילם לגוי מאה זוז הרי שהיא שוה מאה שלשים ושלש זוז, והגוי הוזיל במחיר שלשים ושלש זוז, וצריך היהודי ליתן שווי זה לבעלים. וּמַר סָבַר – ורב סובר נָכֵי חוּמְשָׁא זָבֵן – הגוי מוכר את השדה בחומש פחות משויה האמיתי של השדה, ולכן אם היהודי שילם לגוי מאה זוז הרי שהיא שוה מאה עשרים וחמשה זוז, והגוי הוזיל עשרים וחמשה זוז, וצריך היהודי ליתן שווי זה לבעלים.

מֵיתִיבֵי – קושיא על שמואל, ששנינו בברייתא, שמה שאמרו הלוקח מסיקריקון מקחו בטל, זוֹ דברי מַשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, אולם בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ, הַלּוֹקֵחַ מִן הַסִּיקְרִיקוֹן מקחו קיים אלא שנוֹתֵן לַבְּעָלִים רְבִיעַ, וְיָד בְּעָלִים עַל הָעֶלְיוֹנָה ואם רָצוּ לקבל את הרביע בְּקַרְקַע, נוֹטְלִין קרקע, ואם רָצוּ בְּמָעוֹת, נוֹטְלִין מעות, אֵימָתַי וכה הלוקח בקרקע, בִּזְמַן שֶׁאֵין בְּיָדָן של הבעלים מעות לִיקַּח אֲבָל יֵשׁ בְּיָדָן של הבעלים לִיקַּח את הקרקע, הרי הֵן קוֹדְמִין לְכָל אָדָם. אולם רַבִּי הוֹשִׁיב בֵּית דִּין וְנִמְנוּ – ופסקו שֶׁאִם שָׁהֲתָה הקרקע בְּפָנֵי סִיקְרִיקוֹן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְכָל הַקּוֹדֵם לִיקַּח את הקרקע זָכָה בה, אֲבָל נוֹתֵן לַבְּעָלִים רְבִיעַ בְּקַרְקַע, אוֹ רְבִיעַ בְּמָעוֹת.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב אַשִׁי, כִּי תַּנְיָא הַהִיא – מה ששנינו בברייתא שנותן רביע במעות, הכוונה שלְּאַחַר שֶׁבָּאוּ שליש המָּעוֹת לְיָדוֹ של הבעלים, נמצא שהסכום שקיבלו הבעלים הוא רביע מהסכום הכולל ששילם הלוקח על השדה, שהרי שילם מאה שלשים ושלש זוז, מאה זוז לגוי, ושלשים ושלש זוז לבעלים, שזה רבע מהסכום הכולל. אָמַר רַב